

המרכז למחקרים אסטרטגיים לאומיים

סמכות שיפוט בתי הדין בכריכת מזונות ילדים

ראש תחום: הרב יאיר קרטמן
חוקר: הרב יעקב יקיר

מרחשון תשפ"ד | נובמבר 2023

בשנת תשי"ג (1953) נחקק חוק שיפוט בתי הדין הרבניים, שקבע בחוק את סמכויות בתי הדין. סעי' 3 לחשבד"ר קבע לבתי הדין "סמכות שיפוט ייחודית בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, **לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג**". בתקופה הראשונה שלאחר חקיקת החוק היה ברור לכל¹, כי כוונתו של סעיף 3 לחוק, ברורה ואינה משתמעת לשני פנים, וכי מדובר בסמכות דיון מלאה בעניין מזונות הילדים. כך קבע בית הדין המיוחד, המוסד המוסמך לקביעת גבולות הסמכות של בתי הדין ובתי המשפט, וכך קבע בית המשפט העליון בפסיקותיו עד סוף שנות ה-60.

בשנת 1969 שינה השופט זוסמן בפס"ד **שרגאי** את הפסיקה בעניין כריכת מזונות הילדים. הוא חידש מושג משפטי המצמצם את סמכות בית הדין, וקבע, כי בית הדין הרבני אינו דן ישירות בעניין מזונות הילדים אלא רק ב'השבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים', בניגוד ללשון החוק ולתכליתו. על פי הלכת שרגאי, התאפשר לילדים (באמצעות אחד מהוריהם) לאחר מתן פסק הדין בבית הדין הרבני לפנות בתביעה עצמאית בעניין המזונות אל בית המשפט, אם לדעתם (או לדעת ההורה בשמם) קופחו במזונותיהם בפסיקת בית הדין.

גם לאחר הלכת שרגאי היה ברור לבית המשפט, כי במסגרת 'השבת מזונות ילדים' בין ההורים, בית הדין הרבני מוסמך לדון במזונות ילדים באופן מלא, אם נכרכו מזונות הילדים לתביעת הגירושין. אכן, זה היה הנוהג במשך שנים בבתי הדין הרבניים, כפי שהראה מחקר שערכה הנהלת בתי הדין הרבניים².

בשנת 2019 בפסק דין **בע"מ 7628/17** נקבע, כי הלכת שרגאי שרירה וקיימת, ואף נוספה לה פרשנות חדשה המצמצמת באופן מוחלט את סמכות בתי הדין. השופט מזוז קבע, כי הסמכות הנתונה לבתי הדין כוללת רק **הוצאות שההורה התובע כבר הוציא** עבור מזונות הילדים, או הוצאות ידועות שהוא **עומד להוציא בזמן הקרוב**. למעשה, חוות דעתו של השופט מזוז הפכה את סעיף 3 בחשבד"ר לאות מתה.

בעקבות זאת, כשנתיים לאחר מכן, הוציא בית הדין הרבני הגדול פסק דין בתיק 1250217/3, בו הסביר כי בע"מ 7628/17 אינו מחייב את בתי הדין הרבניים להפסיק ולדון בכריכת מזונות ילדים במסגרת 'השבת מזונות בין ההורים'. כנגד פסק דין זה הוגשו כמה עתירות לבג"ץ, אשר בעקבותיהן ולנוכח הטענות בדבר היעדר סמכות של בתי הדין הרבניים לדון בתביעה למזונות ילדים, הוציא בג"ץ 'צו על תנאי' שעניינו ביטול החלטות בתי הדין הרבניים מושא העתירות. הדיון בצו כבר נערך ופסה"ד בעניין העתירות יתפרסם בקרוב.

מבוא

נייר עמדה זה עוסק בעניין סמכות השיפוט במזונות הילדים. הטענה המרכזית היא, שבאופן ברור, המחוקק קבע סמכות שיפוט ייחודית בעניין זה לבתי הדין הרבניים. לדעת הכותבים, בית המשפט בפסיקותיו השוללות את הסמכות מבתי הדין, מתעלם מלשון החוק ותכליתו על מנת לקדם אג'נדה משלו. הוא מבקש לקצץ את כנפיו של בית הדין הרבני, ומייצר אפליה מובנית, תוך שהוא מוחק את חזקת התקינות של בית הדין ואת האפוטרופוסות הטבעיות של ההורים הדואגים לטובת ילדיהם. מסמך זה קורא למחוקק, להדגיש את אשר כבר נאמר ולקבוע כי לבית הדין הרבני ישנה סמכות שיפוט ייחודית במזונות הילדים.

המסמך הנוכחי ידון בשאלות הבאות: א. האם נושא מזונות הילדים הינו עניין הנתון לסמכותם של בתי הדין הרבניים על פי החוק? ב. מה הייתה עמדת בית המשפט בשאלה זו? ג. כיצד פסק בעניין זה בית הדין המיוחד הממונה לקבוע את גבולות הסמכות בין בתי הדין לבין בית המשפט? ד. מיהו בעל הדין בתביעת מזונות הילדים עפ"י המשפט העברי? ה. האם אכן יש תועלת בתביעת מזונות נוספת, ומהם החסרונות הרבים הנובעים מאפשרות לתביעה שכזו? ו. מדוע מחק בית המשפט את חזקת התקינות של בתי הדין ואת האפוטרופוסות הטבעיות של ההורים?

1. כך עלה גם מפרוטוקול דיוני ישיבת ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת (26.8.1953).

2. צורף לעמדת היועמ"ש לשיפוט הרבני בבע"מ 7628/17.

א. לשון החוק ברורה: סמכות שיפוט ייחודית לבתי הדין במזונות הילדים

לשוננו של סעיף 3 לחשבד"ר מורה באופן ברור, כי מזונות ילדים כרוכים בתביעת הגירושין, וכי לבתי הדין ישנה סמכות ייחודית לדון בהם:

"הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, היא לבית דין רבני שיפוט ייחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג".

הבנה פשוטה זו בלשון החוק הייתה ברורה גם לשופטי בית המשפט העליון. כך דיוק וכתב השופט ש' ז' חשין בעניין רחמני:³

בסעיף 3 שבו מדובר על גירושין, הנתון לשיפוט הייחודי של בית-הדין הרבני, נאמר במפורש כי שיפוט ייחודי זה משתרע על כל 'ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג'. כאן לא הסתפק המחוקק בביטוי הסתמי 'מזונות', וציין במפורש, כי מזונות לילדי הזוג אף הם בכלל הענינים הנתונים לשיפוט הייחודי של בית-הדין הרבני, בבואו לדון בתביעת גירושין. בסעיף 4, לעומת זה, לא השתמש המחוקק במלים 'לאשה ולילדי הזוג'; ללמדך שבדיבורו 'תביעת מזונות שלא אגב גירושין' התכוון למזונות האשה בלבד ולא למזונותיהם של ילדי הזוג.

כך גם קבע השופט קיסטר בעניין שלום.⁴ לדבריו, מטרתו של הסעיף היא להרחיב את סמכותו של בית הדין על מנת לסיים את עניין הגירושין בבת אחת:

"כוונתו של המחוקק בחקיקת סעיף 3... היתה להקנות לבית הדין הרבני סמכות לדון בכל הבעיות הקשורות בגירושין כדי לאפשר לפתור בבת אחת את כל הבעיות הקשורות בגירושין או שבני הזוג עשויים לתלות בפתרון את מתן או קבלת הגט".

שנים רבות לאחר מכן, סיכם השופט הנדל, בבע"מ 7628/17,⁵ את פרשנות בית המשפט לסעיף 3 לחשבד"ר מאז חקיקתו בראשית שנות ה-50 ועד שלהי שנות ה-60. ואלו דבריו:

"באותה העת בית המשפט שם את הדגש על כוונת המחוקק, כנלמדת מלשון החוק. כפי שנכתב, לשון זו איננה מסתפקת בקביעה כי ניתן לכרוך סוגיות כלשהן בתביעת גירושין - אלא מציינת במפורש כי **קביעת המזונות של ילדי הזוג תהיה בתחום שיפוטו הייחודי של בית הדין הרבני כאשר היא נכרכה בתביעת גירושין**".

העולה מכל האמור הוא, כי לשון החוק ברורה; **מזונות הילדים כרוכים בתביעת הגירושין ונתונים לסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני**.⁶

3. בג"ץ 170/56 רחמני נ' רחמני, בית הדין הרבני האזורי, תל אביב-יפו פ"ד, יא 247, 250 (1957).

4. ע"א 666/70 שלום נ' שלום, פ"ד כה (2) 701, 706.

5. סעיף 3 בדבריו.

6. למעשה, תפיסתו של הנדל שונה מתפיסתו של קיסטר בעניין הצורך לכרוך בפועל את עניין המזונות. אולם, משנכרכו בפועל, עמדתם זהה כי דין המזונות נתון בסמכותו הייחודית של בית הדין. להרחבה על המעבר בין תפיסת 'כרוך מעצם טבעו' לתפיסת 'כריכה בפועל', ועל הצורך לחזור לעמדתו של קיסטר בסוגיה זו, עיין: יקיר, י', 'הצמצום והכרסום בסמכויותיהם וכוחם של בתי הדין הרבניים', הוצאת מרכז יכון, תמוז תשפ"ג, יוני 2023.

בעת שלטון המנדט הבריטי בארץ ישראל, על פי דבר המלך במועצתו, טריבונל משפטי הקרוי 'בית הדין המיוחד' היה המכריע מחלוקות בדבר היקף הסמכות של בתי הדין הרבניים. לפי פקודת בתי המשפט, 7 הרכב ביד"מ כולל שני שופטים מבית המשפט העליון ודין מבית הדין הגדול. סדר הדין בבית הדין המיוחד נקבע במשפט הישראלי בפרק כט לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד-1984. סעי' 393 לתקנות קובע:

"היה ספק בענין פלוני אם אין הוא ענין של מעמד אישי שבתחום שיפוטו הייחודי של בית דין דתי, יביאו בעלי הדין הנוגעים בדבר, או בית המשפט שבו נתעורר הספק, את השאלה לפני בית הדין המיוחד".

אם כן, התקנה ברורה: כאשר עולה שאלה האם נושא מסוים הוא בתחום סמכותו של בית הדין הרבני, אין ההכרעה בכך מסורה לבית המשפט העליון אלא לבית הדין המיוחד.⁸

בית הדין המיוחד בעניין וינטר קבע פה אחד, כי מזונות הילדים והחזקת הילדים הם עניין הכרוך בגירושין ונתון לסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני. בנוסף, קבע ביד"מ כי גם תביעה לאחר הגירושין לשינוי בחיוב המזונות ובהחזקת הילדים נתונה לסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני.

בבית הדין המיוחד בעניין וינטר,⁹ הסתמך השופט זילברג על דברי השופט ש' ז' חשין הנ"ל, וקבע, שמזונות ילדים כרוכים מעצם טבעם בגירושין. לדבריו, זו הפרשנות של סעיף 3:

פירושו של דבר, כי מזונות הילדים אפילו אם הם נדרשים על-ידי הילדים גופם, ולא ההורים המתגרשים, נחשבים ל"עניין הכרוך בתביעת הגירושין".

זילברג אף קבע, כי תכליתו של החוק מובילה לאותה פרשנות, ועל כן לבית הדין יש סמכות ייחודית לדון במזונות הילדים, בין אם נתבעו על ידי הילדים בין אם נתבעו על ידי הוריהם:

וזה הוא, לדעתי, הרעיון החדש המונח ביסודו של הסעיף הנ"ל... **קבע המחוקק הישראלי, כי בית-הדין הרבני יהא מוסמך לדון ולהכריע בכל עניין הכרוך בתביעת גירושין, כדי שבני-הזוג יוכלו להסדיר בבת-אחת את כל עניניהם במשרד-הרבנות, ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות. ודבר זה מחייב, ככורח המציאות, כי הרבנים יהיו מוסמכים להכריע בעת מתן הגט גם בדבר החזקתם של ילדי בני הזוג וגם בדבר מזונותיהם, וכי הכרעה זו תחייב לא רק את בני-הזוג המתגרשים אלא גם את הילד גופו.**

השופט כהן מחזק אף הוא את הדעה, כי מזונות הילדים והחזקתם הם עניין הכרוך בגירושין, הנתון לסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני. אלו דבריו:

לידיי אין כל ספק שעניני החזקתו של ילד קטין הם מן הענינים הכרוכים בתביעת גירושין, כמשמעותם בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-3591... **אם מזונות ילדי הזוג הם ענין הכרוך בתביעת גירושין, החזקת ילדי הזוג לא-כל-שכן... התוצאה היא שבשעה שתביעת גירושין היתה תלויה ועומדת לפני בית-דין רבני וענין החזקת ילדי הזוג היה כרוך בגירושין, היתה לבית-הדין הרבני סמכות ייחודית בתוקף סעיף 3 האמור.**

הדיין, הרב אליעזר גולדשמידט, שישב גם הוא בביד"מ, התייחס בדבריו להגדרת בעלי הדין בעניין מזונות הילדים והחזקתם. ביחס לטענה כי פעמים שבעל הדין הם ההורים ופעמים שהילדים הם בעלי הדין, קבע הרב, כי בעניינים אלו רק הילדים הם בעלי הדין, ואילו ההורים אינם אלא אפטרופוסים של הילדים:

ולבסוף, לאשר דובר בדבר "הפרדה" של בעלי-הדין; כי פעם הדין הוא בשם ההורים והם בעלי-הדין, ופעם, באותו סכסוך, דיון הוא בשם הילד והוא בעל-הדין - תלוי בלשון הפניה לבית-הדין. ברצוני לומר, כי לדעתי, **אין כל ספק בדבר, שלפי הדין בעל-הדין הוא תמיד הילד עצמו, והוריו אינם אלא אפטרופסיו המייצגים אותו לפני בית-הדין ומדברים בשמו... עקרון**

7. סעיף 9(1) לפקודת בתי המשפט (תקון), 1940.

8. על היעלמותו של ביד"מ, ראה, אשר מעוז "רקוויאם לבית הדין המיוחד", בתוך ספר טירקל - פרקי הגות, עיון ומשפט, 494 (2020). יקיר, י', "הצמצום והכרסום בסמך כויתיהם וכוחם של בתי הדין", הוצאת מרכז יכין.

9. בד"מ 1/60 וינטר נ' מסיה בארי, פ"ד טו 1457, 1467 (1961).

זה, שהדין בדבר הילד הוא דיון שלו בלבד, הוא בעל-הדין וההורים אינם אלא האפוטרופוסים המדברים בשמו, אינו דוקא כשהמדובר הוא בדבר החזקת הילדים, אלא גם שהנדון הוא מזונותיהם. אף-על-פי שהמזונות הוא ענין הנוגע גם לממונה של האם, כי כאשר אינה מקבלת מהאב היא מוציאה, עבור הילד הנמצא אצלה, מהכספים שלה.

הרב גולדשמידט דן במקורות רבים והוכיח, כי אין כל חילוקי דעות בבית המדרש בנקודה זו, כי בעל-הדין הוא הילד עצמו ולא האם, והגדרה זו מוסכמת על כלל חכמי התורה. לדבריו, הגדרה זו אינה תלויה בלשון הפנייה לבית הדין, והיא תקפה בין אם נרשם שהפונה הוא הילד ובין אם נרשם שהפונה הוא הורה:

יוצא כי הילד הוא תמיד בעל-הדין והוא התובע, והאם אינה אלא אפוטרופוס המייצגת אותו בתביעתו ותובעת בשמו. ואין לכן כל הבדל בדבר, שם מי נכתב, כמבקש, בפניה לבית-הדין; אין נוסח הבקשה קובע, כי אין ביד "לשון" לבטל מעמדו של בעל-דין, ואין בכוחו לעשות את מי שאינו בעל-דין, לבעל-דין."

אם כן, בית הדין המיוחד, המוסד המוסמך לקבוע אם עניין מסוים נמצא בתחום סמכותו הייחודית של בית הדין הדתי, קבע פה אחד, כי הדיון במזונות הילדים נמצא בסמכות ייחודית של בית הדין הרבני. דעת הרוב קבעה עוד, כי סמכות ייחודית זו נמשכת גם לאחר הגירושין בתביעה לשנות את פסק-הדין הקודם בעילה של "שינוי הנסיבות". ביד"מ גם הגדיר כי הילדים הם בעלי הדין בתביעת המזונות, ואילו ההורים הם רק האפוטרופוסים שלהם.

על פי תקנת סדר הדין הנ"ל, ההכרעה של ביד"מ מחייבת הן את בית המשפט העליון והן את בית הדין הרבני. דהיינו במקרה דנן, ההכרעה כי 'החזקת ילדים ומזונותיהם נחשבים "לענין הכרוך בתביעת הגירושין" לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953, והם בשיפוט הייחודי של בתי-הדין הרבניים' - מחייבת את כל מערכת המשפט. גם ההכרעה כי 'העניין ממשיך להיות כרוך בתביעת הגירושין גם לאחר מעשה הגירושין, כי הוא "יונק" מן הצו שניתן בשעת הגירושין מזונות הילדים', וכי 'כל צד רשאי לבקש שינוי הצו בדבר החזקתו או מזונותיו של הילד, שניתן בשעת פסק הגירושין, אך שינוי זה חייב להיעשות על-ידי בית-הדין שנתן את הצו המקורי' - מחייבת את כל מערכת המשפט.

ג. הלכת שרגאי

בסוף שנות הששים ניתן פסק דין בבית המשפט העליון בעניין שרגאי, אשר נקט בגישה פרשנית הפוכה והנוטה מדרך הפרשנות הפשוטה לסעיף 3 שהייתה נהוגה עד אז. השופט זוסמן, שכתב את פסק הדין, התעלם מהגישה שהייתה נהוגה עד אז ומהכרעת ביד"מ, וטען, כי לדעתו מזונות ילדים יכולים להיתבע בשני אופנים, או על ידי אחד ההורים כתביעה להשבת הוצאות, או על ידי הילד עצמו, וסעיף 3 המעניק סמכות ייחודית לבית הדין הרבני בתביעה 'כרוכה', עוסק באופן הראשון בלבד - רק בתביעה להשבת הוצאות:¹⁰

כידוע, ניתן לתבוע מזונות לילדים בשתי דרכים. ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד, ואם הייתה אישה תובעת גט, יכול שתביעת מזונות שכזאת תהא כרוכה בתביעת גירושין, ועקב כך תהא בסמכותו הייחודית של בית-הדין הרבני, מכוח סעיף 3 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-3591...

אך הילד יכול בעצמו לתבוע מזונותיו מן ההורה החייב בכך. זוהי תביעת מזונות של ממש, ולא רק תביעה להשבת יציאות... תביעת מזונות של הילד, בין אם הוא מיוצג על-ידי האם ובין על-ידי אפוטרופוס אחר, לעולם לא תהא בגדר סמכותו הייחודית של בית-הדין הרבני, ומפאת השוני האמור אף אינה יכולה להיות 'כרוכה' בתביעת גירושין כאמור בסעיף 3 הנ"ל.

משמעות הדברים היא, שעד אז בין אם המזונות היו נתבעים על ידי הילד עצמו ובין אם היו נתבעים על ידי הוריו, נחשבו המזונות "לענין הכרוך בתביעת הגירושין" ובסמכות ייחודית של בית הדין, ולפחות ניתן היה לכורכם בפועל לתביעת הגירושין. לעומת זאת, מהלכת שרגאי ואילך, צומצמה סמכות בית הדין רק למקרה ספציפי, כשאחד ההורים תובע את השני להשיב לו את הוצאות המזונות שהוציא.

מלומדי משפט ושופטים ביקרו את הלכת שרגאי, וראו בה הלכה הנוגדת את לשון החוק המפורשת. בהתייחסו לשינוי בגישה במשמעותו של סעיף 3 שחל בהלכת שרגאי, מסכם פרופ' רוזן-צבי:¹¹

10. בר"ע 120/69 שרגאי נ' שרגאי, פ"ד כג(2) 171, 177-176 (1969)
11. רוזן-צבי, א', דיני המשפחה בישראל בין קודש לחול, 58 (תש"ן).

הלכה מצמצמת זו נקבעה למרות לשונו המפורשת של סעיף 3 לחוק, שממנה נובע לכאורה, כי ניתן לכרוך גם תביעת ילדים למזונותיהם. יצוין כי בעבר פורש הסעיף כמאפשר כריכה גם בסוג זה של עניינים.

גם פרופ' מעוז מסיק, כי הלכת שרגאי סותרת את נוסח החוק ואת תכליתו:¹²

כריכת מזונותיהם של הילדים בתביעת-הגירושין בין ההורים לא רק שהיא מוכתבת על ידי לשונו של סעיף 3 אלא אף רצויה, ברוב המקרים, לגופה". לדעתו יש בפסיקותיו האחרונות של בית המשפט "משום הבעת אי אמון בבית-הדין הרבני, כי ייטיב לעמוד על משמר טובתם של הילדים, והרי שמירה זו היא נר לרגלו של בית-המשפט" ואין בית הדין הרבני יוצא מכלל זה.

בסיכומו של דבר, קובע פרופ' מעוז:¹³

לא מצאנו לא הצדקה פורמלית אף לא עניינית לצמצום סמכותם של בתי-הדין הרבניים בעניין מזונות הילדים, ואין מנוס מן ההנחה, כי צמצום זה מקורו בעובדה שאין דעתו של בית המשפט העליון נוחה מן הטיפול של בתי-הדין בסוגיה זו לגופה.

השופט הנדל, בבע"מ 7628/17, דן בהלכת שרגאי. הוא קיבל את הפרשנות, כי מזונות הילדים צריכים להיות נידונים בצורה עצמאית, אך אינו מקבל את הקביעה כי ממילא אין לבתי הדין סמכות לדון בהם. לדבריו השינוי בפרשנות החוק נעשה ללא נימוק והפרשנות החדשה של הלכת שרגאי סותרת את לשון החוק:

וידגש כי השינוי האמור נעשה ללא התייחסות לפסיקה שהוצגה בתקופה הראשונה. **בית המשפט הסתפק באמרה לפיה מה שנקבע הוא "ידוע" - מבלי להפנות להלכות התומכות בכך**¹⁴...

המחוקק לא הסתפק באמרה כללית... - **אלא הגדיל וצוין במפורש כי לבית הדין הרבני סמכות שיפוט בתביעה למזונות ילדים הכרוכה בתביעת גירושין**. ואם לא די בכך, הלשון איננה אך קובעת כי לבית הדין סמכות לדון במזונות ילדים הנכרכים בתביעת גירושין - **אלא אף שמדובר בסמכות ייחודית**. ישנה אם כן, לגישתי, רק אפשרות אחת במסגרת השלב הראשון. כלומר, הראש הראשון של ההלכה, הדין בשאלה אילו עניינים ניתנים לכריכה - צריך לכלול גם מזונות ילדים. זאת בניגוד לתביעת השבה בין ההורים בלבד.

הגד זאת בצורה אחרת: **קשה להגדיר את המונח "מזונות ילדים" באופן שאינו כולל מזונות ילדים**, אלא רק את הבת החורגת - השבה. תוצאה זו מתנגשת חזיתית, בעיניי, עם לשון הסעיף.¹⁵

ז. מידה רבה של פיקציה בהליך משפטי נוסף לתביעת המזונות

כפי שנכתב, הלכת שרגאי הדגישה, כי הילדים הם בעלי דין עצמאיים בתביעת המזונות, וגזרה מכך כי אין סמכות לבית הדין הרבני לדון בתביעה זו. בעניין **עברון**,¹⁶ צעדה דעת הרוב צעד נוסף וקבעה, שגם אם עניין מזונות הילדים נידון בצורה מפורשת בבית הדין והוגדר כי הילדים הם בעלי הדין, מ"מ אין הם כפופים להסכמה בין ההורים, ויש ביכולתם לתבוע את מזונותיהם בבית המשפט.

השופט שמגר, בעניין **שר**,¹⁷ מקבל את הגדרת הילדים כבעלי דין, אבל רואה בצורך לדון בתביעתם בבית משפט אחר, מידה רבה של פיקציה. לדבריו, החשש שמא ההורים לא דאגו מספיק לזכויות הילדים, אינו קיים כאשר בית הדין דן בצורה מיוחדת במזונות, ואין שום צורך בדיון בערכאה אחרת. יש לזכור, כי ההורים הם האפוטרופוסים הטבעיים של הילדים, והם המגישים גם את התביעה הנוספת. אם קיים חשש לפגיעה באינטרס של הילדים בתביעה הראשונה, אין הוא נעלם בתביעה הנוספת:

חשש כאמור, ככל שיהיה סביר ביסודו, עדיין איננו נעלם בשל כך שמפרידים בו שני ההליכים המשפטיים. הרי גם תביעה המוגשת לאחר מכן, בנפרד, על-ידי הקטין איננה מוגשת אלא על-ידי אחד מן ההורים שהתדיין קודם לכן במשפט הגירושין

12. ראה אשר מעוז "כרוך זה הכרוך על עקבנו - על הכריכה בתביעת הגירושין" עיוני משפט יד 101 (1989) בעמ' 113.

13. שם, עמ' 114.

14. סע' 4 בדבריו.

15. סע' 10 בדבריו.

16. ע"א 404/70.

17. ע"א 411/76.

וברוב המקרים, כגון במקרה שבפנינו בו מדובר על קטין בשנות חייו הראשונות, הוא כלל אינו יודע שהוגשה תביעה כאמור, והגשת התביעה בשמו אינה אלא פעולה פורמלית. **מכאן שקורה כי אחד מן ההורים ממשיך בדרך זו את מלחמתו נגד בן-זוגו לשעבר, אך הפעם תחת האיצטלה של שם הקטין.** יתירה מכך, אם הורה זה לא היה נאמן בעיני בית-המשפט כי ישקוד על טובתו של הקטין כאשר ערך את הסכם הגירושין וכאשר התנהלו הדיונים בקשר אליו, לא מחוור מדוע יחול מהפך באפיו ומדוע ניתן לראותו כמי שדואג נאמנה לטובתו של הקטין, כאשר הוא מגיש תביעה נפרדת. **סיכומו של דבר, הדרישה כי תחילה יקויים משפט בין ההורים וכי רק לאחר מכן יקויים משפט נפרד ומיוחד בענינו של יש בה לא רק טיפוח של כפל הדיון, אלא יש בה, כאמור לעיל, מידה רבה של פיקציה,** כי גם התביעה הנפרדת של הקטין שהתנהלה יחד עם משפט הגירושין וגם התביעה הנפרדת המוגשת לאחר מתן פסק-הדין במשפט הגירושין, מוגשים על-ידי אחד מן ההורים.

ה. הלכות שרגאי ועברון מתעלמות מהיות ההורים אפוטרופוסים טבעיים

הלכת שרגאי העלתה את החשש כי בלהט הוויכוח בין ההורים, שכחו הם ובית הדין את האינטרס של הילדים. הלכת עברון הוסיפה ואמרה, כי גם כאשר עניין הילדים נידון מפורשות אין הדבר מבטיח את טובתם. פרופ' יצחק כהן¹⁸ רואה בפסיקות אלו התעלמות מהקביעה הבסיסית של המחוקק, אשר הגדיר את ההורים כאפוטרופוסים טבעיים של הילד וכמי שדואגים לטובתו.

קביעה זו, יצירת הפסיקה, אף מתעלמת מקביעת המחוקק אשר העמיד את ההורים בחזקה כמי שממלאים את תפקידם כראוי ומינה אותם אפוטרופוסים טבעיים על ילדיהם. למעשה, קביעה זו מעלה את החששות בדבר הזנחת הקטין לרמת חזקה הפוכה בפסיקה הישראלית, ואותה אכנה ברשימה זו "חזקת הזנחת אינטרס הקטין".

כלומר, הפסיקה מבוססת על חזקה ההפוכה מקביעת המחוקק. לפי הפסיקה, החזקה היא שהאינטרס של הקטין מוזנח תמיד, ואילו לפי החקיקה, החזקה היא שההורים דואגים לטובת ילדם. קשה מאוד להבין את ההיגיון של הפסיקה בקביעה זו. מדוע לקבוע כי ברור שאין ההורים דואגים לטובת ילדיהם? האם הם כתנן המתאכזר לבניו? האם הם רעים מהעורב הדואג לבניו? נראה לומר, כי יש פער בין הרטוריקה שלה לבין העומד ביסודה מבחינה מהותית. הסעיפים הבאים ינסו לברר מהות זו.

ו. הלכת שרגאי ועברון מתעלמות מהיות ב"ד אביהם קטנים ומחזקת התקינות שלו

בנוסף להתעלמות הפסיקה, מהיות ההורים האפוטרופוסים הטבעיים של הילדים ומדאגתם לטובת הילדים, היא מתעלמת גם מחזקת היות בית הדין ובית המשפט 'אביהם של קטנים' הדואג לכך שהאינטרס שלהם לא ייפגע.

כפי שכתב השופט עמית,¹⁹ הקביעה כי ניתן לפתוח הליך נוסף בתביעת המזונות, למרות שבית הדין דן במזונות הילדים בצורה מובדלת משאר ענייני הגירושין, נוגדת את החזקה הבסיסית כי בית הדין דרש את טובתם.

מוסד התביעה העצמאית על "חזקת הזנחת אינטרס הקטין" שבבסיסו, עומד גם בניגוד לחזקה שבית משפט או בית דין, שאישר הסכם גירושין הכולל גם הסדר מזונות לילדים, בחן את הוראות ההסכם גם באספקלריה של טובת הקטין. מכאן, שההנחה הסמויה העומדת בבסיס התביעה העצמאית היא, שבית המשפט או בית הדין הזניח את עניינו של הקטין ופעל כ"חותמת גומי" של הצדדים.

דברים נוקבים בעניין זה כתב ביה"ד הרבני הגדול²⁰ ביחס לפסק הדין של השופט מזוז בבע"מ 7628/17. לא רק שהפסיקה מתעלמת מהיות בית דין 'אביהם של יתומים' הדואג לטובתם, אלא שהיא מתעלמת גם מחזקת התקינות של בית הדין והצדק שבפסיקתו:

למעשה מאחורי אמירתו זו של כבוד השופט מזוז עומדת ההנחה כי כאשר בית הדין הרבני דן בענייני מזונות הילדים הכרוכים בתביעת הגירושין... אין לו - לבית הדין הרבני - את החזקה הניתנת לכל ערכאה שיפוטית אחרת מוסמכת בישראל כי החלטתו תהיה נכונה וצודקת, כל עוד לא הוכח היפוכה. זאת, בשונה מקביעתו של בית המשפט העליון (בבג"ץ 40/8736 גיליאן שרעבי נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים) כי "אין מקום להניח מראש, ועוד בטרם קוים דיון בעניין בפני בית הדין הרבני, שעניינם

18 "מעמדו העצמאי של הקטין בדיני המשפחה - תהליכים, מגמות ודרכים לאיזון מחודש", משפטים | מא (יוני 2011)

19 בג"ץ 4407/12 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, סו(1) 369 (2013).

20 תיק 12502/17/3, בפני הדיינים הרב אליעזר איגרא, הרב יעקב זמיר, הרב ציון לוז-אילוז.

של הקטינים לא יזכה בדיון בפני בית הדין לתשומת לב ראויה ויידחה מפני שיקולי ההורים בהסדרת הגירושין". ניתן לומר בכל הכבוד הראוי, אך בכאב רב, כי אמירה זו מאוד לא מכבדת את בתי הדין הרבניים ויש להצר על כך שהועלתה על הכתב במסגרת כה נכבדה.

נאמר את דברינו ברורות: מעת אשר נקבע בחוק ראשי כי בית הדין הרבני הוא ערכאה משפטית מוסמכת בישראל והדיינים שבו נבחרים וממונים על פי חוק על ידי נשיא המדינה, הרי **דינו של בית הדין הרבני כדין ערכאה מוסמכת לכל דבר ועניין, ובהתאם לכך סמכותו וחזקת התקינות שלו אינה פחותה מכל ערכאה משפטית מקבילה אחרת!**

כפי שכתב השופט הנדל בחוות דעתו בבע"מ 21,7628/17 אי אפשר להשלים עם פסיקה המתעלמת מהסמכות שניתנה לבית הדין ע"י המחוקק ומדאגתו לטובת הילדים:

את זה יש לזכור: המחוקק קבע סמכות מקבילה בענייני משפחה לבתי המשפט ולבתי הדין הרבניים (לרבות בתי דין דתיים אחרים). **החלטה זו של המחוקק יש לכבד. קביעותיו בדבר סמכות כמובן מחייבות. בכלל, ובנושא כריכת מזונות הילדים בפרט, זוכה טובת הילד למעמד מיוחד. כלשון הרשב"א בתשובותיו, חלק א, סימן תתקע"ד: בכל הנוגע לקטינים, "אין לך אפוטרופוס טוב מהם (בתי הדין)". ניתן להסכים כי שאיפה זו - להגן על טובת הקטין, מאחדת בין בית הדין לבין בית המשפט ויפה לשניהם.**

ז. חסרונות נוספים בהליך משפטי נוסף לתביעת המזונות

מלומדי משפט ושופטים מונים חסרונות נוספים, אשר נובעים מהליך משפטי נוסף לתביעת המזונות. לדברי השופט שמגר בעניין **שר**²² הדבר מעודד אי-כיבוד התחייבויות, ופוגע בסופיות הדיון:

בדרישה להגשת משפט נוסף יש גם כדי להגביר את התופעה של אי-כיבוד התחייבויות, אשר איננה נעדרת מן המציאות שלנו גם בלאו הכי: ניתנת גושפנקה לכך שהורה כולל תניה המתייחסת לזכויותיו של הקטין בהסכם המאושר לאחר מכן בפסק-דינו של בית-המשפט וכאשר טרם יבשה הדיו על פסק-הדין, רשאי אותו הורה ליזום הליכים חדשים, הפעם בשם הקטין, בהם הוא תוקף את ההסכם אשר הוא היה צד לו ואשר אותו הביא לאישורו של בית-המשפט, שנענה לבקשה ועשה כן.

השופט עמית²³ מונה שורה ארוכה של חסרונות של מוסד התביעה העצמאית' בדיני המזונות.

פגיעה בעקרון מעשה בית דין: מוסד התביעה העצמאית מהווה חריג למצב הדברים הרגיל, בו רואים את ההורים כמייצגים של הקטין וכמי שמעשיהם מחייבים אותו... **היעדר סופיות, ריבוי הליכים ועומס על בתי המשפט:** האפשרות לפתוח מחדש נושא שכבר נדון, מביאה לריבוי התדיינויות בבית המשפט ומעמיסה על מערכת בתי המשפט בכלל, ובתי המשפט לענייני משפחה בפרט...

היעדר ודאות ויציבות: ככל שאנו מחזקים את מוסד התביעה העצמאית, כך אנו מערערים את היציבות והוודאות החוזית-משפטית בין ההורים מה שבתורו עשוי להגביר עוד יותר את החשדנות ביניהם, לכרסם במוטיבציה להגיע להסכם גירושין, ולהקשות על בני הזוג להגיע להסכם גירושין... **אי כיבוד הסכמים, פגיעה בהורים ובטובת הקטין:** כפועל יוצא ממוסד התביעה העצמאית, ומהחשש "לתכסיסנות" מצד בן הזוג, ניתן להצביע על תופעות לוואי שליליות נוספות, כגון: כרסום בעקרון כיבוד הסכמים.

לדבריו, עניין מזונות הילדים, ובמסגרתו 'מוסד התביעה העצמאית', הוא מהגורמים העיקריים להיעדר סופיות הדיון בבתי המשפט למשפחה, ולכך שהצדדים חוזרים שוב ושוב לבית המשפט להתדיינות שאינה מסתיימת.

21. פסקה 17 בדבריו.

22. שם.

23. שם.

הלכת שרגאי חזרה ואושררה בספטמבר 2019 בבע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית. בפסק דינו הוסיף השופט מזוז פרשנות חדשה להלכת שרגאי, המוסיפה ומצמצמת את הסמכות שהוקנתה לבית הדין הרבני על ידי המחוקק. לדבריו, התביעה 'להשבת הוצאות' עליה דיברה הלכת שרגאי - עניינה דווקא הוצאות שכבר הוציא ההורה, ואינה כוללת הוצאות עתידיות:²⁴

הכוונה היא להוצאות שההורה התובע **כבר הוציא** עבור מזונות הילדים, או **הוצאות ידועות שהוא עומד להוציא בזמן הקרוב**, כגון הוצאות קונקרטריות שהוא כבר התחייב או חויב להוציאם נכון לאותה עת. מכל מקום, תביעת השבה אינה יכולה להוות מסלול עוקף לתביעת מזונות של הקטין על ידי כריכת תביעת השבה המתייחסת להוצאות עתידיות שאינן תחומות כאמור.

מעבר לכך, השופט מזוז נקט בגישה עקרונית המצמצמת את סמכות בתי הדין, תוך התעלמות מהסמכות הייחודית שנתן להם המחוקק:²⁵

סמכות הדיון מכוח "כריכה" יש בה משום הרחבה של סמכותו העניינית של בית הדין "על חשבון" סמכותו המקורית של בית המשפט האזרחי. הרחבה כזו טומנת בחובה השלכות שליליות לא מעטות, ועל כן יש לנקוט בגישה של פרשנות זהירה ומצמצמת לגבי הוראות מעין אלה.

לטעמו, הלכת שרגאי באה להבטיח תכליות וערכים, שיכולים להישמר רק אם הסמכות תהיה בידי בית המשפט:²⁶

הלכה זו אינה משקפת אך פרשנות לשונית-תכליתית של הוראת סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין אלא היא מבקשת גם לקדם ולשמר תכליות וערכים מהותיים, אשר לדעתי תומכים ומחייבים את המסקנה שאין לסטות ממנה. התכליות המהותיות העיקריות שביסוד מניעת כריכת מזונות ילדי בני הזוג בתביעת גירושין הן: שמירת והבטחת זכויות הקטין לבל ייפגעו במסגרת הסכסוך בין ההורים, מניעת שימוש במזונות הילדים כמנוף לחץ לפגיעה בזכויות בן הזוג (לרוב, בת הזוג) אגב הגירושין, ומניעת "מירוץ סמכויות" בין ההורים לענין זה.

בדבריו אלו הוא חוזר על העמדה המביעה אי אמון בבתי הדין הרבניים כמי שישמרו ויבטיחו את זכויותיהם של הילדים.

לעומתו, השופט הנדל סבר, כי הלכת שרגאי אינה אחידה ועקבית. יתרה מכך, הלכת שרגאי היא מוטעית, שכן עיון בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, כמו גם בהיסטוריה החקיקתית שלו, מעלה כי לשונו סובלת "רק פרשנות אחת", ולפיה ניתן לכרוך מזונות ילדים במסגרת תביעת גירושין לפי סעיף 3 לחוק, וכי גם בחינה תכליתית תומכת במסקנה זו. תכלית הכריכה היא:²⁷

להקל על בעלי הדין המבקשים לסיים את יחסיהם הזוגיים, במובן שהם יוכלו לדון במכלול ההיבטים הקשורים לכך בפני ערכאה אחת. זאת בצורה היעילה והמהירה ביותר. סבורני כי אי-מתן אפשרות לבית הדין לדון במזונות ילדים מכוח כריכה תמנע הגשמה של מטרה זו. זאת משום שבכל מצב בו הליך הגירושין נעשה בבית הדין, ממילא ובהכרח יאלצו בני הזוג לפנות גם לבית המשפט לצורך קביעת המזונות ככל שיש להם ילדים משותפים.

חיזוק נוסף לפרשנות זו נמצא לדעתו בפרשנות הנוהגת למעשה, כפי שניתן לראות במחקר האמפירי שערך היועץ המשפטי לשיפוט הרבני.²⁸ על פיו, בשנים 2102-2010 הוגשו מאות תביעות גירושין לבתי הדין הרבניים שאליהן נכרכו גם מזונות ילדים.

24. בע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 22.9.2019) בפסקה 32 לפסק דינו של השופט מזוז.

25. שם. בפסקה 15 לפסק דינו של השופט מזוז.

26. שם בפסקה 16.

27. שם בפסקה 11 לפסק דינו של השופט הנדל.

28. צורך לעמדת היועץ לשיפוט הרבני בבע"מ 7628/17.

ט. חוסר אמון של בית המשפט בבית הדין כבסיס להלכת שרגאי

כפי שעלה, בלשון סע' 3 לחשבד"ר, נכתב במפורש, כי לבתי הדין סמכות ייחודית לדון במזונות הילדים. גם תכליתו של החוק - אפשרות סיום הליך הגירושין בדיון אחד כולל, מובילה לאותה מסקנה. אם כן מדוע חלק מהפסיקה מתעלם מכך ובוחר בפרשנות שאינה הולמת את החוק ובסרבול ההליך המשפטי בגירושין?

השופט הנדל בבע"מ 7628/17²⁹ מגדיר את עניין סיום ההליכים המשפטיים של ההורים בצורה המהירה והיעילה ביותר, כגורם מרכזי ב'טובת הילד', ורואה ביכולת ההורים לפנות להליך משפטי נוסף, מהלך הנוגד את טובת הילד. לאור זאת הוא תווה על העומד בבסיס הלכת שרגאי:

הכרה ומתן משקל לעניינים אלה, מעלה תהייה לגביי הבסיס להלכת שרגאי. בחינת ההלכות והספרות מאותה העת, תוך מתן משקל למצב בשטח גם - מובילה למסקנה כי החשש מפני הכרעה שונה בערכאות האזרחיות אל מול הדתיות במזונות גופם הוא שעמד בבסיסה.

לדעתו, הלכת שרגאי נובעת מחוסר אמון של בית המשפט בבית הדין הרבני. למרות שהחוק קובע סמכות ייחודית לבית הדין לדון במזונות הילדים, בית המשפט נטל את סמכות זו כיוון שלדעתו צריך להגיע להכרעה שונה מזו של בית הדין.

לדעת פרופ' יצחק כהן³⁰ אין מדובר רק בחשש מפני הכרעה שונה בבתי הדין אל מול בתי המשפט. לדעתו, מה שעמד בבסיס הפסיקה, היא העובדה ש'זכות מעמדו העצמאי של הקטין מאפשרת בקרה שיפוטית על הערכאה הדתית'.

אין דרך סטרילית ואלגנטית לסגור את הפער בין הערכאות... יותר מבאמצעות ביסוסה והעמקתה של זכות מעמדו העצמאי של הקטין, ומכוחה מתן הרשאה לקטין לפתוח הליך עצמאי לתביעת מזונותיו. הדיון בעניינה הוא לכאורה פרוצדורלי: האם הקטין היה צד פורמלי להליך, ואם הדיון בעניינו היה נפרד. אולם בל נטעה - הוא רחוק מלהיות כזה. אין זה סוד כי קביעות "פרוצדורליות" בדיני המשפחה משרתות לעתים תכליות ענייניות ומהותיות. מאחורי הקביעה ה"פרוצדורלית" כי הקטין לא היה מיוצג וכי אין הדיון מחייבו עומד מטען אידיאולוגי. זכות פרוצדורלית זו להגשת הליך חדש ומקורי מאפשרת לבתי המשפט האזרחיים, לעצב מחדש את ההכרעות בענייני הקטין שנתקבלו בבית הדין ולהתאימן לנורמות המקובלות בפסיקה האזרחית והמקובלות על רוב החברה הישראלית. וברובד עמוק יותר, זכות מעמדו העצמאי של הקטין מאפשרת למעשה להעביר את החלטות הערכאה הדתית תחת ביקורת שיפוטית של בית המשפט למשפחה, כבערעור ממש, אף על פי שהערכאה הדתית אינה כפופה לביקורתו השיפוטית...

לדבריו, הסיבה לסטייה של הפסיקה מלשון החוק ומתכליתו היא רק לכאורה פרוצדורלית. מאחורי השיח הגלוי הזה, עומד השיח האידאולוגי הנסתר. האמת היא, כי בית המשפט אינו מקבל את הסמכות שנתן המחוקק לבית הדין, ומחפש דרך להתערב בהחלטותיו על מנת לשנות אותן.

י. אפליה מהותית של בית המשפט כבסיס לזכות לתביעת מזונות נוספת

הלכות שרגאי, עברון, ובע"מ 7628/17, השתמשו ברטוריקה של 'טובת הילד' כיסוד לזכות התביעה העצמאית בערכאה נוספת. כפי שכבר נאמר, מעבר לשיח הגלוי, נראה שקיים גם שיח נסתר העומד בבסיס הפסיקה. השופט עמית³¹ סובר, כי הגנה על אינטרס האם היא הסיבה להמצאת מוסד התביעה העצמאית:

ניתן להצביע על יתרון נוסף הצומח ממוסד התביעה העצמאית, והוא הגנה על אינטרס האם. במצב הדברים דהיום, כאשר האשה תלויה ברצונו של הבעל לצורך קבלת הגט, ונוכח דרך הייסורים הצפויה לאשה אם יסרב הבעל ליתן גט, היא נכונה לווייתורים מרחיקי לכת על מנת לקבל את גטה. ההנחה היא כי לאחר קבלת הגט, האשה יכולה להתייצב למערכה נוספת והפעם כשהיא משוחררת מהחרב המתנופפת מעל ראשה. רוצה לומר, כי הרטוריקה שבבסיס מוסד התביעה העצמאית היא הגנה על עניינו של הקטין, אך למעשה, מוסד התביעה העצמאית מאפשר לבית המשפט לתקן ולאזן את הטעון תיקון במישור הממוני בין בני הזוג. יש בכך להסביר מדוע הרוב המכריע של התביעות העצמאיות הן תביעות של האשה בשם הקטין להגדלת המזונות.

29. פסיקה 18 בדבריו.

30. "מעמדו העצמאי של הקטין בדיני המשפחה - תהליכים, מגמות ודרכים לאיזון מחודש", משפטים | מא (יוני 2011).

31. בג"ץ 4407/12 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, סו(1) 369 (2013).

דברים מעין אלו כתב גם מלומד המשפט, פרופ' יצחק כהן:³²

זכות זו משרתת אינטרס מרכזי אחר והוא הגנה על האישה: ...לא בכדי תביעות אלו מוגשות לעתים לאחר ימי בודדים מסידור הגט. ההוצאות בשביל הילד לא באמת גדלו, מחירי המצרכים לא באמת האמירו, והקטין לא בגר לפתע פתאום וגילה כי מזונותיו חסרים רק עניין אחד השתנה: האם, מגישת ההליך השני על פי רוב, משוחררת כעת מכבלי הגט, "גטה בידה", וכעת קל לה יותר לנהל מערכה על ענייני הקטין. הערכאה האזרחית פתחה שעריה לרווחה להגשת תביעה חוזרת וראתה בכך "תיקון להליכי הגירושין" שהתנהלו בבית הדין. ולשם כך אף הלכה וביססה את מעמדו העצמאי של הקטין. זכות זו שימשה את הערכאה האזרחית כדי "להציל" את הקטין, אך לא פחות מכך - כדי "להציל" את האם.

הנה כי כן, מתוך רצונו של בית המשפט לקדם את תפיסת עולמו, הוא חידש את האפשרות לתביעה חוזרת של המזונות, והתעלם מהסמכות שנתן המחוקק לבית הדין, מלשון החוק, ומתכליתו.

32. "מעמדו העצמאי של הקטין בדיני המשפחה - תהליכים, מגמות ודרכים לאיזון מחודש", משפטים | מא (יוני 2011).

סיכום ומסקנות

בשנת תשי"ג (1953) נחקק חוק שיפוט בתי הדין הרבניים. סעי' 3 לחשבד"ר קבע לבתי הדין "סמכות שיפוט ייחודית בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, **לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג**". בתקופה הראשונה שלאחר חקיקת החוק היה ברור לכל, כי כוונתו של סעיף 3 לחוק, ברורה ואינה משתמעת לשני פנים, וכי מדובר בסמכות דיון מלאה בעניין מזונות הילדים. כך קבע בית הדין המיוחד, המוסד המוסמך לקביעת גבולות הסמכות של בתי הדין ובתי המשפט, וכך קבע בית המשפט העליון בפסיקותיו עד סוף שנות ה-60.

בשנת 1969 שינה השופט זוסמן בפס"ד **שרגאי** את הפסיקה בעניין כריכת מזונות הילדים. הוא חידש מושג משפטי המצמצם את סמכות בית הדין, וקבע, כי בית הדין הרבני אינו דן ישירות בעניין מזונות הילדים, אלא רק ב'השבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים'. זאת בניגוד ללשון החוק ולתכליתו. גם לאחר הלכת שרגאי היה ברור לבית המשפט כי במסגרת 'השבת מזונות ילדים' בין ההורים, בית הדין הרבני מוסמך לדון במזונות ילדים באופן מלא, אם נכרכו מזונות הילדים לתביעת הגירושין. אכן, זה היה הנהג במשך שנים בבתי הדין הרבניים, כפי שהראה מחקר שערכה הנהלת בתי הדין הרבניים.

בשנת 2019 בפסק דין **בע"מ 7628/17** נקבע, כי הלכת שרגאי שרירה וקיימת, ואף נוספה לה פרשנות חדשה המצמצמת באופן מוחלט את סמכות בתי הדין. השופט מזוז קבע, כי הסמכות הנתונה לבתי הדין כוללת רק **הוצאות שההורה התובע כבר הוציא** עבור מזונות הילדים, או הוצאות ידועות שהוא **עומד להוציא בזמן הקרוב**. למעשה, חוות דעתו של השופט מזוז הפכה את סעיף 3 בחשבד"ר לאות מתה.

בית הדין הרבני הגדול בפסק דין בתיק 1250217/3 הסביר, כי בע"מ 7628/17 אינו מחייב את בתי הדין הרבניים להפסיק ולדון בכריכת מזונות ילדים במסגרת 'השבת מזונות בין ההורים'. כנגד פסק דין זה הוגשו כמה עתירות לבג"ץ, ובעקבות כך הוציא בג"ץ 'צו על תנאי' שעניינו ביטול החלטות בתי הדין הרבניים מושא העתירות, לנוכח הטענות בדבר היעדר סמכות של בתי הדין הרבניים לדון בתביעה למזונות ילדים. הדיון בצו כבר נערך, ופסה"ד בעניין העתירות יתפרסם בקרוב.

כפי שנזכרנו לראות, בית המשפט בפסיקותיו השוללות את הסמכות מבתי הדין, מתעלם מלשון החוק ותכליתו, על מנת לקדם תפיסה המנוגדת למוסר הטבעי ולתפיסת המשפחתיות הקיימת בישראל. הוא מבקש לקצץ את כנפיו של בית הדין הרבני, ולקדם את האינטרס של צד אחד במערכת המשפחתית. העיקרון העומד בבסיס תפיסתו של בית המשפט מוחק את האפופרופסות הטבעית של ההורים באופן קטגורי, ומתעלם מחזקת התקינות של בית הדין. מכאן עולה קריאה למחוקק, להדגיש את אשר כבר נאמר ולקבוע כי לבית הדין סמכות שיפוט ייחודית במזונות הילדים.

המלצה

כדי להתמודד עם הפרשנות המצמצמת, שנותן בית המשפט לסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, המבטלת הלכה למעשה את הוראת החוק בעניין סמכות בית הדין לדון בכריכת מזונות ילדים, יש לקדם חקיקה המבהירה, כי סמכות בית הדין בעניין זה היא לדון ב"כלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים" - כפי לשון תזכיר החוק של בתי הדין הרבניים.

תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – סמכות כריכת מזונות ילדים), התשפ"ג-2023

שם החוק המוצע

תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – סמכות כריכת מזונות ילדים), התשפ"ג-2023

מטרת החוק המוצע, הצורך בו, עיקרי הוראותיו והשפעתו על הדין הקיים

מטרת החוק היא, להבהיר כי האמור בסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים [...] יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ומזונות לילדי הזוג", כוונתו היא לסמכות דיון ב"כלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים".

להלן נוסח תזכיר החוק המוצע ודברי הסבר

תזכיר חוק מטעם הנהלת בתי הדין הרבניים:

תזכיר חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון – סמכות כריכת מזונות ילדים), התשפ"ג-2023

תיקון סעיף 3 בחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953, בסעיף 3, לפני תחילת הסעיף יבוא - "(א)".
בסעיף 3 במקום המילים "מזונות לאשה ולילדי הזוג", יבוא - "מזונות לאשה ומזונות לילדי הזוג".

אחר סעיף 3 יבוא -

"(ב) לענין סעיף זה "מזונות ילדי הזוג" - כולל את כלל ענייני צרכיהם הכלכליים של הילדים, בעבר ובעתיד עד הגיעם לגיל בו אין ההורים מחויבים במזונותיהם, לרבות הוצאות למדורם, חינוכם, רפואתם וכל הוצאה נוספת נדרשת, ולא רק כהשבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים".

המרכז למחקרים אסטרטגיים לאומיים

02-6509111 | yachin.org.il
merkazyachin@gmail.com